

JOSIP GRBELJA

RUJAN 1943. U OTOČCU ISTINA O BOLNICI I RANJENICIMA

Josip Grbelja

UDK: 355.293(497.5 Otočac)"1943"

Pregledni članak

Ur.: 2004-12-6

Onoga koji želi istraživati među požutjelim spisima, uvijek će iznenaditi jedna ili više osjetljivih tema.

Tako se dogodilo i s temom pljačke i pokolja partizanskih ranjenika noću 13. na 14. rujna 1943. u otočkoj bolnici, jednom od najdelikatnijih zagonetaka rata 1941.-1945. na području Like, o kojoj je sada lako uočiti da među stotinjak objavljenih tekstova ima nepotpunih, neujednačenih, kontroverznih, smišljenih ili lažnih činjenica.

Pitanje o tome čak nije samo povijesno nego i humanističko, pravno, etičko, jer je moguće dokazati da je *krvava otočka noć*, kako su je nazivali neki autori, iskorištena radi uvjerljivijeg optuživanja domobransko-ustaškog bataljuna Delka Bogdanića i strijeljanja šesnaestero stanovnika Otočca koji su mu, navodno, te noći pomagali u zločinu, ogriješivši se i o međunarodne ratne propise o ratnim bolesnicima i ranjenicima.

S obzirom na osjetljivost teme, istraživanje je trajalo dugo i sada je moguće reći što je povijesno neodrživo, što preuveličano, neistinito, u skladu s ondašnjom (ratno-poratnom) tendencioznošću i netolerantnošću (mržnjom).

Kronološki u Zborniku

Među tekstovima u *Zborniku dokumenata i podataka o narodno-oslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda*¹ ističe se i onaj od 25. ožujka

¹ *Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda*, Beograd 1956, tom V, knjiga 13, Borbe u Hrvatskoj 1943. godine, str. 414-417, dokument br. 90, *Izveštaj Štaba Pete operativne zone od 29. ožujka 1943. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o napadu na Brinjski klanac*.

Posebna napomena: sve pisano kurzivom u ovoj je knjizi citirano, ili se odnosi na nazive jedinica.

1943. o zasjedi XIV. brigade NOV-a u Brinjskom klancu radi uništavanja kamiona iz sastava divizije RE i zarobljavanja (zapljene) oružja, te da je u žestokoj borbi poginulo pedeset Talijana i nekoliko četnika, od kojih je više nego polovica *zaklano noževima*, a da na partizanskoj strani *nije bilo gubitaka*.² Nakon što su navedeni pojedinci koji su se u toj borbi (klanju) istakli, rečeno je:

- *Dobro bi bilo kad bismo mi sa IV. brigadom i sa našom XIV., te i sa jednim bataljunom Odreda bacili se tamo put Otočca, da očistimo jednom za uvijek taj teren od četnika i da dobijemo hranu.*

Komandant: Veljko Kovačević

U istom Zborniku, u *Direktivi Štaba Prvoga korpusa NOV-a i PO-a Hrvatske* od 30. ožujka 1943. podređenim jedinicama – *za likvidaciju neprijateljskih uporišta u Gackoj dolini*,³ koju su potpisali komandant Ivan Gošnjak i politkomesar Većeslav Holjevac, navedeni su i podaci o neprijatelju, pa se kaže da je u Otočcu bilo oko 600 ustaša i domobrana, sedam mitraljeza i dvanaest puškomitraljeza, odnosno da su u Otočcu bili – *Druga lovačka bojna* i jedna posadna satnija.

Kao opći partizanski zadatak istaknuto je:

- *Kod ovako povoljne situacije pred naše štabove i jedinice postavlja se kao glavni zadatak likvidacija četnika, a zatim i ustaških i domobranskih posada u Gackoj dolini. Time se stvaraju povoljni uslovi da dođemo do naoružanja, mobiliziramo nove snage, stvorimo bazu za ishranu i poboljšanje zdravlja naših boraca.*

Poseban zadatak bilo je osvajanje neprijateljskih uporišta: veliki tunel, mali tunel, Sisaljka, Željeznička stanica Ramljani, Željeznička stanica Lešće i most na Gacki sjeverozapadno od Lešća,⁴ nakon čega je trebalo *energično* produžiti nadiranje pravcem Lešće – Prozor – Otočac. Taj zadatak trebali su izvršiti: *Operativni štab Gacka*, koji su sačinjavali načelnik *Prvoga korpusa* Milan Kuprešanin (kao rukovodilac Štaba) i komandanti *VI. i IX. NOU brigade* Savo Vukelić i Momčilo Novković, te politkomesari tih brigada Ranko Mitić i Milan Basta.

Sedma divizija također je dobila poseban zadatak: osvajanje i oslobodjenje Škara, Doljana i Zalužnice, te napredovanje pravcem Škare – Glavace – Staro Selo – Otočac.

² Pokolji nisu bili rijetki s objiju zaraćenih strana 1941.-1945., a cilj im je bio – što jače uplašiti protivnika, iskazati mu svoj prezir i mržnju.

³ *Zbornik*, 425-430, dok. br. 93.

⁴ *Zbornik*, V, knj. 14, dok. br. 11.

U zapovijesti Štaba *Osme divizije NOV-a i PO-a Hrvatske* (komandant Vlado Četković⁵, politkomesar Artur Turkulin⁶) od 31. ožujka 1943. podređenim jedinicama za napad na Zalužnicu⁷ navedene su i neprijateljske snage u Zalužnici i Otočcu, te je za Otočac istaknuto:

- *Okolo 1000 Talijana* (iz divizije *RE* i *Štab 23. artiljerijskog puka*), *jedna ustaška bojna* (Druga lovačka bojna i jedna posadna satnija n. o.) i nešto četnika. *Naoružanje: nekoliko topova, više bacača, nekoliko blindiranih automobila. Ostalo nepoznato. Saobraćaju cestom Otočac-Sinac-Vrhovine.*

Na temelju toga brigade su dobile sljedeći zadatak:

... 8) *Sve zgrade koje su utvrđene i neprijatelju su služile kao uporišta odmah zapaliti i iz njih sve evakuirati;*

9) *Evakuaciju plijena i zarobljenika ima se vršiti odmah nakon savladavanja neprijatelja – za selo Doljani. Zarobljenike vezati... Početak napada 1. IV. 1943. u 5 sati ujutro...*

O zauzimanju Brinja, Brloga i Otočca izjasnio se 31. ožujka 1943. i *Štab Pete operativne zone* (komandant Veljko Kovačević) u izvještaju *Štabu Prvoga korpusa NOV-a i PO-a Hrvatske*,⁸ u kojem je naveo da se svakodnevno bore protiv Talijana, da su u nekoliko dana ubili oko 200 talijanskih vojnika i da im je cilj zauzeti Brinje, jer bi u tom slučaju pao i Brlog, a onda, kažu, *nije teško odsjeći Otočac od Senja* i zagospodariti tom cestom. Istaknuli su da zauzeće Brinja ne bi bilo manje važno od zauzeća Otočca.

I tako se stezao partizanski obruč oko Otočca, što su primijetili i ustaše i Talijani, te je *Ustaško-domobransko vojno povjereništvo* (Brolich) *pri Višoj komandi oružanih snaga Slovenija – Dalmacija (Superslode)* izvijestilo 31. ožujka 1943. mjerodavne o vrlo ozbiljnom stanju kod Otočca i Gospića, ističući:

- *Zapovjedio sam povlačenje i napuštanje prostora j. ist. Gospića i po potrebi povlačenje svih snaga sa osiguranja pruge na dijelu Sinac-Gospić. Pa ipak snage slabe. Molim za obavještenje da li ima ikakvog izgleda za pomoć ma s koje strane. Sa četnicima uspostavljen dodir.*⁹

Iz *Zbornika dokumenata* (tom V, knjiga 13) može se, dakle, uočiti:

1. proljetno organizacijsko jačanje partizanskog pokreta u Lici
2. pripreme za napade većih razmjera
3. energičnost ratnih sukoba

⁵ Vlado Četković, narodni heroj, poginuo je 20. X. 1944. kao komandant *Osmog korpusa NOV-a i PO-a Jugoslavije*.

⁶ Artur Turkulin umro je 1945. u Beogradu.

⁷ *Zbornik*, 436-441, dok. br. 96.

⁸ *Zbornik*, 441-442, dok. br. 97.

⁹ *Zbornik*, 695-696., dok. br. 198.

4. ustaško-domobranski strah pred neizvjesnošću
5. izostanak svakog spomena bolnice u Otočcu.

Partizani zauzimaju Otočac

U *Zborniku dokumenata* (tom V, knjiga 14) nazire se i ostvaruje drukčija atmosfera: Lika je postala središte NOR-a u Hrvatskoj. Dokumenti o tome svjedoče doista potresno.

U zapovijesti *Štaba Osme divizije NOV-a i PO-a Hrvatske* (Vlado Četković i Artur Turkulin) od 2. travnja 1943. podređenim jedinicama za napad na Brlog i Kopolje navedeni su iscrpni podaci o neprijatelju (Talijanima, četnicima, ustašama i domobranima) u svim okolnim mjestima, a za Otočac je precizirano da su u njemu dijelovi talijanske divizije *RE, 33. pripremna bojna*, dijelovi *9. ustaške bojne*, jedna posadna satnija, dijelovi *3. ličke stražarske bojne* i četnici popa Đujića. Sve ih je trebalo napasti i razoružati, te produžiti napredovanje do ostalih tamošnjih neprijateljskih uporišta.¹⁰

Štab Prvoga korpusa NOV-a i PO-a Hrvatske (politkomesar V. Holjevac, komandant I. Gošnjak) zapovjedio je 6. travnja 1943. podređenim jedinicama neka unište neprijatelja pri njegovu povlačenju iz Otočca i da zauzmu Otočac. Cilj je te akcije:

- *U vezi s općim operacijama u Gackoj dolini*¹¹ neprijateljski garnizon koji je prodirao iz Vrhovina spojio se sa garnizonom u Otočcu¹². Pretpostavlja se da će oba garnizona nastojati da se izvuku u pravcu Senja, pa se pred naše snage postavlja zadatak – uništenje neprijateljskih snaga prilikom povlačenja iz Otočca kao i zauzimanje samoga grada¹³... O jačini neprijateljskih snaga u samom Otočcu vidi dok. br. 5.

Postupak sa plijenom i zarobljenicima: Sav zarobljeni plijen dostavljati Štabu Korpusa kao i zarobljenike. Zarobljenici se ne smiju svlačiti dok se to od strane ovog štaba ne odobri...

Uskoro je (7. travnja 1943.) *Štab IX. NOU brigade* (politkomesar Milan Basta, komandant Momčilo Novković) izvijestio *Prvi korpus* o napadu na zaštitnicu neprijatelja koji se povlačio iz Vrhovina u Otočac i o zauzimanju kote ispred Vitala i Prozorine prema Otočcu, ističući da je brigada nanijela neprijatelju - *osjetne gubitke*.¹⁴

¹⁰ *Zbornik*, V, knj. 14, 18-22, dok. br. 5.

¹¹ *Zbornik*, V, knjiga br. 13, dok. br. 93.

¹² *Zbornik*, V, knjiga br. 14, str. 45-48, dok. br. 15.

¹³ *Zbornik*, dok. br. 15, 17, 18, 29, 30, 37, 38, 39, 65 i 66.

¹⁴ *Zbornik*, 79, dok. br. 27.

Izvještaji korpusnog štaba i štabova brigada svjedoče zatim o mrtvima, ranjenima i zarobljenima, o uključivanju u borbu triju partizanskih tenkova, o procjenama da je iz Vrhovina u Otočac stiglo oko 1200 talijanskih vojnika i neke četničke obitelji, da će se svi oni (oko 3000 Talijana iz Otočca i 800 iz Žute Lokve, bataljun ustaša i domobrana, te 500-600 četnika) pokušati probiti preko Žute Lokve prema Senju i da ih treba napasti na cesti Otočac – Žuta Lokva.¹⁵ Dodano je:

- *Divizijska*¹⁶ *prihvatna bolnica nalazit će se u zaseoku Lalići, brigadna previjališta na prigodnim mjestima. Plijen i zarobljenike evakuirati u Glavace kod Štaba Korpusa. Zarobljenici se ne smiju presvlačiti, niti dirati ma što od plijena, već (se) sve mora predati u ispravnom stanju. Strogo se zabranjuju bilo kakve nesuglasice oko plijena.*

Sutradan (8. travnja 1943.) u osam sati pronio se glas da se neprijatelj iz Otočca počeo povlačiti, uz topovsku pucnjavu po kotama – s obje strane ceste Otočac – Žuta Lokva. Među partizanima se upravo tada širio pjegavi tifus (u Dabru je već bilo oko 300 bolesnika), ali je ipak oslobođen Plaški, a u Pišteniku su partizani pregovarali o predaji oko 250 četnika. Sutradan (9. travnja 1943.) *Štab V. NOU brigade* dobio je naredbu da se pripremi za ulazak u Otočac:

- *Najprije zauzeti Humac, Forticu i tek tada ulaziti u samo mjesto...*

Zbog nekoliko stotina četnika u mjestu trebalo je zabraniti ulazak ili izlazak iz Otočca – svim civilima, spriječiti pljačku i oduzimanje tuđe imovine, a pronio se glas i da je u borbi kod Perušića ranjen komandant ustaško-domobranske bojne Delko Bogdanić.

O borbama oko Otočca vrvjeli su izvještaji najmanjih i najvećih jedinica i njihovih štabova, ali je ustanovljeno da su tek 12. travnja 1943. u pet sati ujutro dijelovi talijanske divizije *RE* napustili Otočac, s njima i četnici, a da su se ustaše već bile preselile u Perušić. Toga dana zarobljena su 73 pripadnika jedinica koje su se povlačile i cijela talijanska vojna glazba, a ukupno su bila ubijena 273 vojnika. Još je više bilo ranjenih, među njima i 55 lakše ranjenih partizana.

Odmah zatim mijenjani su podatci o ubijenima, ranjenima, zarobljenima ili onima koji su se predali, tako da su u izvještaju *Štaba VI. divizije* (politkomesar Žigić, komandant Đ. Jovanić) od 15. travnja 1943. *Štabu Prvoga korpusa* neprijateljske snage brojale oko 4000 vojnika, a gubitci su bili: 80 mrtvih, 80-90 ranjenih i 72 zarobljena. Samo dva dana poslije (17. travnja 1943.) *Štab Prvoga korpusa* (politkomesar Većeslav Holjevac-Veco,

¹⁵ *Zbornik*, 80, dok. br. 28.

¹⁶ *Zbornik*, 81-85., dok. br. 29: riječ je o Osmoj diviziji NOV-a i PO-a Hrvatske.

komandant – nepotpisan) izvijestio je *Glavni štab NOV-a i PO-a Hrvatske* da je u borbama za Otočac zarobljen 101 četnik, 107 ustaša, domobrana i Talijana, komplet vojne glazbe i 46 naoružanih civila, da su ubijena 424 neprijateljska vojnika i da ih je bilo mnogo više ranjenih, a da su partizanski gubitci: 34 mrtva i 134 ranjena.¹⁷

U svome *Pregledu akcija i operacija jedinica Prvoga korpusa NOV-a i PO-a Hrvatske* od 1. do 30. travnja 1943. Holjevac i Gošnjak su naveli:

VI. divizija – zarobila je 1193 Talijana, ustaša, četnika i domobrana, ubila 464 vojnika i još više ih ranila, a partizanski (divizijski) gubitci bili su: 44 mrtva, 179 ranjenih i dva nestala;

VIII. divizija – zarobila je 206 Talijana, ustaša, četnika i domobrana, ubila 361 vojnika i mnogo više ih ranila, a partizanski (divizijski) gubitci bili su: 39 mrtvih i 141 ranjen;

Lički odred – zarobio 52 ustaša i domobrana, 13 ubio, 13 ranio. Vlastiti gubitci: dva mrtva, tri ranjena i jedan pobjegao.

Kordunaški odred – zarobio 45 ustaša i domobrana, ubio 13 i oko 30 ih ranio, a vlastiti gubitci bi su: dva mrtva i dva ranjena;

Banijski odred – zarobio jednog domobrana, ubio 60 neprijateljskih vojnika i još više ih ranio, a vlastiti gubitci bili su: šest mrtvih i osam ranjenih.

Ukupno je, dakle, bilo zarobljeno 1497 neprijateljskih vojnika, ubijeno 928, još više ranjeno, a partizanski gubici bili su: 93 mrtva, 333 ranjena, jedan pobjegao i dva nestala.

Zaplijenjeno ili uništeno oružje, municija, vozila, oprema, hrana i ostalo uopće se ne mogu uspoređivati.¹⁸

Ono što se ovdje želi istaknuti jest:

1. u svim tim izvještajima o "krvavom proljeću" (borbama za Otočac) Delko Bogdanić spomenut je svega dvaput: kad je bio ranjen kod Perušića i kad su partizani zauzeli i zapalili Željezničku stanicu Studenci;

2. ranjena su 333 partizana;

3. u Otočac su se preselile sve značajnije partijsko-partizanske službe i rukovodstva: CK SKH, SKOJ, AFŽ, ZAVNOH, Ozna/Udba, prosvjeta, kazalište, sanitet i dr.

U *Zborniku dokumenata NOR-a* (tom V, knjiga 15 do tom V, knjiga 20) više o borbama oko Otočca nema ni retka, osim o hvatanju razbijenih četničkih i ustaško-domobrantskih grupica, tj. o čišćenju terena.

¹⁷ *Zbornik*, V, knj. 14, 242-249, dok. br. 80.

¹⁸ *Zbornik*, V, knj. 14, 348-367, dok. br. 115.

Rujan 1943. u Otočcu

U *Zborniku dokumenata NOR-a o borbama u Hrvatskoj 1943.-1945.* ništa se izravno ne govori o pokolju partizanskih ranjenika (zarobljenika) u otočkoj bolnici u rujnu 1943., ali je objavljeno više dokumenata koji oslikavaju *rujansku atmosferu* u gradu ZAVNOH-a.

Tri su ipak značajnija od ostalih:

Glavni štab NOV-a i PO-a Hrvatske naredio je 14. rujna 1943. *Štabu VI. divizije* da napada neprijateljske transporte i ruši komunikacije Bihać – Gornji Lapac – Gračac, a pritom je naveo da je *cijelo područje Hrvatskog primorja od Rijeke do Jablanca u partizanskim rukama*, zatim i Gorski kotar (osim Srpskih Moravica, u kojima se drži *manja četnička grupa*), da su ustaško-njemačke snage oko Ogulina neaktivne, jer su tu partizanske *jače snage*, pa da je *naša namjera i odluka*: evakuirati i pravedno raspodijeliti sav zarobljeni materijal, izvršiti mobilizaciju u novooslobođenim krajevima, uspostaviti čvrstu narodnu vlast i usporiti nadiranje Nijemaca (od Bihaća i Gračaca).

U tom kontekstu zadatak *VI. divizije* bio je:

a) *onemogućiti neprijateljsko komuniciranje na liniji Bihać – Lapac – Gračac – Knin (napadati vozila, rušiti cestu);*

b) *paralizirati ustaški garnizon u Gospiću i onemogućiti njegove ispade na već oslobođeni teritorij (neprestano ga napadati).*¹⁹

Štab IV. operativne zone (politkomesar Jordan, odnosno Ivica Kukoč, te komandant Milić, odnosno Maks Baće) sutradan je (15. rujna 1943.) pisao *Štabu I. proleterske divizije NOV-a i PO-a Jugoslavije* o razoružavanju talijanskih jedinica u Splitu, Solinu, Kaštelima, Trogiru, uzduž željezničke pruge u Metkoviću i o prodoru Nijemaca u Dalmaciju, osobito prema Obrovcu, Kninu, Drnišu i Šibeniku, te o transportnim avionima koji su od 9. do 15. rujna 1943. iz Mostara u Sinj prevezli dva bataljuna *Trinaestog puka Sedme SS-divizije* Prinz Eugen.²⁰

Istoga dana (15. rujna 1943.) *Štab VI. divizije NOV-a i PO-a Hrvatske* (politkomesar Živan Dimitrijević, komandant Đoko Jovanić) naredio je podređenim jedinicama da napadaju neprijatelja na komunikaciji Bihać – Gornji Lapac – Gračac.²¹

Sutradan (16. rujna 1943.) i *Ustaško-domobransko zapovjedništvo za Liku* izvijestilo je mjerodavne o napadima partizanskih jedinica u Lici, te o tome da su Talijani još 13. rujna 1943. predali Senj partizanima, pa i sav

¹⁹ *Zbornik*, V, knj. 19 i 20, 184-187, dok. br. 57.

²⁰ *Zbornik*, V, knj. 19 i 20, 225-228, dok. br. 74.

²¹ *Zbornik*, V, knj. 19 i 20, 215-219, dok. br. 71.

materijal i opremu, što su partizani odmah odvezli u Otočac. Izvještaj je nastavljen ovako:

- *Da se tim materijalom ne bi koristili (partizani – n. o.), jedna je naša bojna izvršila iznenadan napad (o tom napad vidi dok. br. 57, 65 i 91) u Otočac, i tom prilikom uništila oko 45 natovarenih teretnih i 5 osobnih samovoza, 2 topa 75 mm, 5 protuoklopnih topova, oko 2500 pušaka, 1 bojna kola, 250 bačava benzina, oko 40 malih bacača – oko 2000 topovskih naboja. Pobila je 150 odmetnika, iz zatvora oslobodila oko 80 osoba, 4 njemačka vojnika, 1 liječnika Trećega gorskog sdruga, častne sestre, 1 četničkog vođu. Gubici bojne: 2 mrtva i 23 ranjena.*

Noćas je iz I. bojne 12. p. p. napustilo postave 11 vojnika, a iz Stožernog sata ZAPOLI 51 vojnik sa puškama i poručnikom Sever Đurom, rodom iz Križevaca. Iz II. bojne 15. p. p. (prije Druga lovačka) napustilo je ovih dana oko 40 ljudi postave – i pored svesrdnog zalaganja starješina. Kod domobranskih jedinica i nadalje predstoji napuštanje položaja.

S obzirom da odmetnici drže takoreći cijelo Primorje, kao i otoke, potrebno je najžurnije posjedanje primorskog pojasa s normalnim jedinicama.²²

Opet sutradan (17. rujna 1943.) pročelnik *Podhvatnog odjela Glavnog stožera Domobranstva* general Dragojlov), izvještavajući o napadima partizana na Novi Marof i Novsku, te o borbama u Dalmaciji, naveo je o Lici i Otočcu isto ono što i *Ustaško-domobransko zapovjedništvo za Liku* dan prije.²³

Iz toga dijela dokumenata o rujanskim borbama 1943. u Lici vidljivo je:

1. oko Otočca i u gradu bilo je doista vatreno;
2. jedni i drugi su napadali, kretali se, iznenađivali, ubijali, ranjavali ili zarobljavali, pljačkali ili uništavali;
3. tek uzgredno spomenuti su i ranjenici i zarobljenici: nitko ništa nije naveo o tome što im se dogodilo i gdje su i kako završili;
4. glavnina partizanskih jedinica razoružavala je Talijane u Primorju i sjevernoj Dalmaciji, a u Otočcu su ostala (gotovo nebranjena) partijska, vojna i državna rukovodstva, dio saniteta, kazalište...
5. ona bojna pod komandom Delka Bogdanića, upadom u Otočac, mogla je zarobiti i npr. Vladimira Nazora;
6. kad se upad već dogodio, trebalo je poduzeti nešto energičnije, što bi propagandno opravdalo neugodnu epizodu ratne povijesti.

²² *Zbornik*, V, knj. 19 i 20, 672-673, dok. br. 226.

²³ *Zbornik*, V, knj. 19 i 20, 673-676, dok. br. 227.

Činjenice iz karlovačkih Zbornika

Historijski arhiv u Karlovcu objavio je više zbornika o NOR-u 1941.-1945. u Lici i susjednim krajevima (Kordun, Banija), pa tako i *Zbornik 5* pod naslovom *Lika u prošlosti i sadašnjosti* (Karlovac 1973.), u kojem su materijali (referati) sa znanstvenog skupa održanog 14.-16. studenoga 1971. na Plitvicama, u povodu proslave 30-godišnjice ustanka naroda Hrvatske u Srbu.

Petar Kleut u tom zborniku, u tekstu objavljenom pod naslovom *Borba u Lici 1943.-1945.*, nije ni riječju spomenuo – opljačkane i masakrirane ranjene partizane iz otočke bolnice,²⁴ kao ni Rade Grković, koji je pisao o razvoju, ulozi i aktivnosti partijskih organizacija i rukovodstava u Lici u prvoj polovini NOR-a,²⁵ ili Bude Grabovac, koji je pisao o ulozi i zadacima SKOJ-a, USAOH-a, AFŽ-a i NOF-a,²⁶ pa ni Tomo Nikšić (pišući o prehrani), ni Mihajlo Ogrizović (pišući o školstvu), ni Marija Ninković (pišući o Bijelim Potocima i Kamenskom u NOR-u). Tek je Slava Blažević, pišući o sanitetu, zbrinjavanju ranjenika i o velikom broju oboljelih od pjegavca u Lici u prvoj polovini 1943., u dijelu svoga teksta o partizanskim bolnicama spomenula:

- Bolnica u Otočcu bila je civilna, ali u njoj su se jedno vrijeme liječili i partizani, a isto su se tako vršili veći operativni zahvati nakon što je uništena bolnica u Bijelim Potocima.

Ona se osvrnula i na bolnice u Podlapači, Korenici i Krbavici, a o opljačkanim i masakriranim ranjenicima u otočkoj bolnici – nije rekla ni riječi.

U *Zborniku 8*, u kojem su objavljeni tekstovi Milke Kufrin (o mladima, USAOH-u, u tom sklopu i o bolnicama), Gojka Vezmara (o ZAVNOH-u), Mile Dakića (o Trećem zasjedanju ZAVNOH-a, u tom sklopu i o ZAVNOH-ovu Zdravstvenom odjelu) i drugih, sve pod zajedničkim naslovom *Treća godina narodnooslobodilačkog rata na području Karlovca, Korduna, Like, Pokuplja i Žumberka* (Karlovac 1977.), nitko se nije osvrnuo na rujansku pljačku i masakr ranjenika u otočkoj bolnici.

Jedino se na to osvrnuo Ivan Kralj, u tekstu o sanitetskoj službi na spomenutim područjima i u označenom vremenu.²⁷ Naveo je da su bolnice imale vlastitu stražarsku jedinicu (desetinu boraca); da su od kolovoza 1943. do lipnja 1944. bile izravno napadnute dvije bolnice (u Otočcu i u selu Krčana), te otkrivena zemunica s ranjenicima na Baniji; da su u sustavu zaštite ranjenika i bolesnika značajnu ulogu imale i teritorijalne komande,

²⁴ *Zbornik 5*, 1973, 333-364.

²⁵ *Zbornik 5*, 1973, 365-390.

²⁶ *Zbornik 5*, 1973, 391-411.

²⁷ *Zbornik 8*, 1977, 521-551.

operativne jedinice, partijske organizacije, obavještajni i kontraobavještajni organi, pa bolnički komesari i drugi; da su u bolnicama (VPB) Dobroselo, Trnavac, Podlapača i Krbavica pretežno primali ranjenike i da su u početku kolovoza 1943. u svim tim bolnicama bila 253 ranjenika i bolesnika; da je u Otočcu postojala civilna bolnica koja je na liječenje primala i vojne osobe, a vodio ju je dr. Franjo Polaček,²⁸ u to vrijeme jedini kvalificirani kirurg na području Like; da je do lipnja 1943. djelovala i bolnica u Bijelim Potocima (Plješivica) itd.

I. Kralj je zatim naveo:

- Prilikom ustaškog upada u Otočac noću 13/14. IX. 1943. godine bila je napadnuta i bolnica te je tom prilikom pobijeno 16 ranjenih partizana. Ova bolnica dana je u nadležnost vojnom sanitetu te se vodila pod imenom VPB br. 2. Početkom listopada odatle su ranjeni partizani zbog nadiranja neprijatelja evakuirani u sigurnije bolnice na teritoriji Like, a već u studenome se ta bolnica opet koristi za potrebe NOV.²⁹

Kralj je naveo i da je ljeti 1943. u svim ličkim bolnicama bilo oko 250 ranjenika i bolesnika, a u jesen 1943. sve bolnice u Lici, Gorskom kotaru, Kordunu i na Baniji bile su prepune, te su u prosincu 1943. i u siječnju 1944. prebacili u Italiju oko 330 težih ranjenika.

Ovdje je, dakle, riječ o *16 ranjenih partizana*.

Vidio sam poubijane drugove

Tko se god samo dotaknuo neke knjige o partizanskom ratu u Hrvatskoj, morao je uočiti i upamtiti ime i prezime dr. Zlatan Sremec. Za ovu prigodu ne treba se osvrutati na njegov cjelokupan humanistički rad u ratu, već se zadržati na temi o rujanskoj (1943.) pljački i masakru ranjenih i bolesnih partizana u otočkoj bolnici, a što je dr. Sremec zapisao i ostavio u rukopisu pod naslovom *Susreti sa španskim borcem*, koji smo, zahvaljujući dobroti Lucije Barade Benyovsky, dobili u Hrvatskome povijesnom muzeju u Zagrebu. U rukopisu je prvo prikazan susret s Augustom Cesarcom i njegovom suprugom Marijom Vinski, zatim odlazak u oslobođeni Otočac, gdje se susreo s dr. Pajom Gregorićem (koji mu je govorio o situaciji u Rijeci i Istri), s dr. Ivanom Ribarom, predsjednikom AVNOJ-a, s Vladom Zečevićem, Svetozarom Rittigom i drugima, sve u jednoj kući na periferiji Otočca. Nastavio je:

²⁸ Vid. ovdje tekst *Časne sestre u krvavoj noći*.

²⁹ *Zbornik 8*, 1977, 543.

- Bila je prošla ponoć, a drug Pajo³⁰ nam je govorio kako narod svuda radosno dočekuje NOV, kad se najednom začula neka grmljavina, koja nije prestajala, i pucanje pušaka i mitraljeza. To je bio nenadani napad ustaša koji su se prebacili preko Velebita zaobilaznim putevima iz Gospića i napali Otočac. Njihova obavještajna služba u osobi mjesnog kapelana i nekih časnih sestara javila im je da u Otočcu nema partizanskih jedinica, a da se u Otočcu nalazi bogati ratni plijen i kamioni puni ratnog materijala kojeg su partizanske jedinice preotele od talijanske vojske. Grmljavina je bila sve jača i detonacije nisu prestajale, jer su fašisti bacačima napadali Otočac. Čula se sve bliža i jača mitraljeska vatra i pucanje iz automatskih pušaka. U sobu gdje smo mi bili skupljeni, slušajući izvještaj ZAVNOH-ova tajnika dr. Paje Gregorića, dotrčala je drugarica Marica Zastavniković, koja je stanovala u susjedstvu, i saopćila nam da su neprijatelji provalili u grad.

Koliko se sjećam, u dogovoru s drugom Jakovom Blaževićem, drug Ivan Krajačić-Brko preuzeo je komandu i organizirao obranu. Rasporedio nas je po prozorima i vratima. Drug Pajo Gregorić-Brzi, koji je nakon dolaska drugarice Marice otišao odmah u CK KPH da vidi u čemu je stvar, brzo se vratio i potvrdio vijest da je neprijatelj upao u Otočac. Pošto su bacači neprestano tukli, donesena je odluka da se kuća evakuira. Drug Brko je, dajući naloge za evakuaciju, naročito preporučio da se pazi na dr. Ivana Ribara i msg Rittiga, te na druge slabije i starije članove, dok je drug Jakov Blažević otišao po predsjednika ZAVNOH-a Vladimira Nazora.

Detonacija i paljba bila je sve žešća i bliža, i mi smo, prešavši cestu, penjali se uz brdo prema šumi. Vladimir Nazor bio je nešto slab i teško je hodao, pa smo ga dobro kamuflirali u brdu, u jednom udubljenju, i ostavili jednu drugaricu, SKOJEVKU, da mu bude na pomoći.

Po naređenju druga Brke – sedam do osam stražara pratilo je članove AVNOJ-a i ZAVNOH-a, a sam Brko izišao je na cestu s par boraca da zatvori prolaz neprijateljima. Zaštićujući članove AVNOJ-a i ZAVNOH-a, drug Ivan Krajačić ranjen je te noći u nogu. Jedno zrno udarilo ga je u koljeno i presjeklo mu veze u zglobu. Teško ranjen, pao je i zatim otpuzao, povlačeći se na leđima prema zidu kuće koja je bila u gradnji.

Kad je Komanda mjesta organizirala otpor s ono nekoliko vojnika, neprijatelji su, izvršivši pokolj u bolnici i zapalivši kamione koji su stajali s ratnim plijenom na ulici, pobjegli. S neprijateljima su pobjegle i dvije časne sestre.

³⁰ Dr. Pajo Gregorić upravo se te noći 13. na 14. rujna 1943. vratio iz Hrvatskog primorja u Otočac.

U ranu zoru drug Jakov Blažević i drug Lazo našli su druga Ivana Krajačića-Brku kako leži ranjen. Pošto je bolnica te noći bila poprište životinjskog napada na nezaštićene ranjene i bolesne ljude, na brzu ruku je u Pivovari organizirano ležište od slame, kamo su preneseni neki ranjeni drugovi i drugarice. I drug Brko je prenesen u Pivovaru, dok nije organiziran prijevoz naših ranjenika u partizansku bolnicu u šumi iznad Drežnice. Sjećam se razgovora s drugom Brkom koji je ležao na slami i ispitivao kako smo se povlačili. Bio je vrlo zadovoljan kad je čuo da su dr. Ivan Ribar, Vladimir Nazor, msgr. dr. Svetozar Rittig, dr. Ivan Jambrišak, dr. Ante Mandić i ostali članovi AVNOJ-a i ZAVNOH-a živi i zdravi.

Među ranjenicima koje sam taj dan posjetio govorio sam s drugaricom Verom Desput, koja je bila teško ranjena: pala je na zemlju i bila u šoku. Ustaša koji je u nju pucao iz neposredne blizine mislio je da je mrtva i otišao je. Sjećam se da je bila vrlo anemična radi gubitka krvi, ali je ona ozdravila i danas je tajnica Narodnog odbora općine Crnomerac.

Toga jutra, 14. septembra 1943., obišao sam bolnicu u koju su bili provalili ustaše te noći, i tu sam u hodniku vidio leševe poubijanih naših drugova i drugarica. To što su ustaše učinile te noći u bolnici s bolesnicima i ranjenicima, koji su ležali na bolesničkim posteljama, način na koji su to učinili i ponašanje nekih časnih sestara ući će u anale kriminaliteta.

U historiji čovječanstva fašizam će svakako biti crna mrlja, a bestijalno ubijanje nezaštićenih ranjenika i bolesnika u bolnici, ubijanje liječnika i bolničara kako su to ustaše te noći učinile ponovo je pokazalo da su ustaše jednaki najstrašnijim nacističkim Hitlerovim i Himlerovim (on ih piše s malim h) ubojicama koji su sijali smrt i ubijali redom sve za koje mislili da se ne slažu s njihovim novim poretkom.

I danas mi je u sjećanju slika koja se urezala u moj mozak kad sam na ulazu u bolnicu našao preko 20 leševa izmrcvarenih partizana, a među njima i liječnike dr. Tomičića i ing. Korošca.

Bila je to strašna slika – gledati mrtve drugove koje su ustaški koljači poubijali na bolesničkim krevetima zahvaljujući zločinačkom i ciničkom držanju žena zločinaca koje su bile časne sestre. Ove dvije zločinke, koje su po danu njegovale bolesnike i ranjenike, te noći su dočekale ustaše na vratima bolnice, koja su otključale i prvo počastile koljače rakijom. Zatim su ih vodili po bolničkim sobama i predstavljale bolesnike i ranjenike koljačima. Sve one koje su ove časne sestre prokazale kao partizane ili simpatizere, ustaše su odmah na krevetima ubijali, odnosno klali.

Ovakav nezapamćen zločin ostavio je na mene kao liječnika težak utisak, jer sam prvi put u životu vidio da osobe kojima je povjereno zdravlje i život

bolesnih i ranjenih saučestvuju u njihovu ubijanju, odnosno pokazuju koljačima koje bolesnike treba ubiti.

Ogorčenje građana u Otočcu i okolici, te svih boraca NOB-a koji su vidjeli i čuli za ovaj zločin bilo je veliko, a naročito kad je istraga ustanovila da su domaći kapelan i neke časne sestre bili u službi fašista i obavještavali ih o situaciji i rasporedu naših snaga...

Dalje je dr. Zlatan Sremec u tim sjećanjima nastavio o ranjenom Ivanu Krajačiću-Brki, pa o ozdravljenju i ponovnom ranjavanju padom aviona koji se trebao spustiti na livadu kod Čemernice, a koji je nesretno pao i zapalio se.

- Iz aviona su ga teškom mukom izvukli Moša Pijade i Marko Belinić... To je bilo noću na povratku iz Vrhovnog štaba. Liječen je u bolnici, a zatim se vratio na nove zadatke.

Poslao drugu Mardešiću 18. III. 1959.

Iz toga sjećanja dr. Zlatana Sremca uočljivo je da spominje:

1. mogućnost da su *slabiji i stariji* partizansko-partijski rukovodioci u Otočcu mogli noću od 13. na 14. rujna 1943. biti zarobljeni;
2. pomagače *ustaških koljača* u liku otočkog kapelana i dviju časnih sestara;
3. da je kao neposredni očevidac vidio u bolničkom hodniku u Otočcu *preko 20 leševa izmrcvarenih partizana* (Ivan Kralj ih je naveo 16);
4. da je takav *nezapamćen zločin* izazvao *ogorčenje građana u Otočcu i okolici*, itd.

Strijeljanje 16 građana

Može li biti iznenađujuće ako je, uz toliko *ogorčenje u Otočcu i okolici*, Izvanredni vojni sud NOV-a Hrvatske već 19. rujna 1943. osudio na smrt strijeljanjem 16 građana Otočca i okolice – zbog *pomaganja ustaškim koljačima* noću od 13. na 14. rujna 1943., te da je presuda odmah izvršena, već sutradan (20. rujna 1943.)?

Može li se 2004. godine pomisliti da je riječ o onih 16 osoba koje je I. Kralj spomenuo u otočkoj bolnici, osobito zato što nisu navedena imena i prezimena *masakriranih partizanskih ranjenika i bolesnika*?

Možda je riječ i o partizanima poginulim te noći u borbama na otočkim ulicama i trgovima, koji su zatim, kad su grad ponovo zauzeli partizani, mrtvi prevezeni u bolnicu?

O svemu svjedoče dokumenti.

Prvo evo *Obavijesti Izvanrednog vojnog suda NOV-a Hrvatske* od 19. rujna 1943. o krivnji i strijeljanju onih 16 građana koji su *pomagali ustaškim*

koljačima, koja dosad nije objavljena u istraženim knjigama, zbornicima i memoaristici u Hrvatskoj, a koja je pohranjena u *Vojnoistorijskom institutu* u Beogradu, među gradivom *Ministarstva narodne odbrane FNRJ*, pod registarskim brojem 221. Za ovaj tekst dobivena je gotovo slučajno. Evo je u cjelini, jer bi parcijalnost mogla biti tendencijski tumačena:

- *Presudom izvanrednog vojnog suda od 19. IX. 1943. osuđeni su na smrt strijeljanjem zbog zločina izdaje naroda i pomaganja ustaških bandita u umorstvu 25 pripadnika Narodnooslobodilačkog pokreta ovi okrivljeni:*

1. *Žilavec Ante iz Otočca, 28 godina, kapelan, sin Franje i Franjice rođ. Lapušin, rkt;*
2. *Suknaić Šime, ustaša, sin Marka i Luje Duić, 25 godina, iz Pazarišta, rkt;*
3. *Samaržija Joso, ustaša, sin Grge i Bare, iz Krasna, rkt;*
4. *Dasović Joso, sin Jose i Kate, 19 godina, ustaša iz Švice, rkt;*
5. *Prpić Mate, sin Jakova i Marice, lugar, 43 godine, rkt., iz Luke;*
6. *Edo Pešun, sin Jure i Josipe Findik, 52 godine, mesar, iz Otočca, rkt;*
7. *Mate Devčić, sin Valentina i Julke Miškulin, 42 godine, mesar, iz Otočca, rkt;*
8. *Božo Knežević, sin Ivana i Anke Tonković, 43 godine, mesar iz Otočca, rkt;*
9. *Matasić Bižanović Joso, sin Mate i Kate, 30 godina, iz Čovića, rkt;*
10. *Kranjčević Ivan, sin Petrov i Klare Bužanović, 22 godine, iz Čovića, rkt;*
11. *Pečelić Mate, sin Ivana i Kate rođ. Žalac, 58 godina, iz Čovića, rkt;*
12. *Jezerinac Vera, rođ. Franić, udata, 38 godina, domaćica, iz Otočca, rkt;*
13. *Božičević Zora, kći Tomice i Anke Rajković, 20 godina, iz Prozora, rkt;*
14. *Franca Žubrinić, žena Frane Žubrinića, rođena Kolaković, 56 god., iz Vivoza, rkt;*
15. *Francetić Katica, kći Josipa i Mande Raslić, 19 godina, iz Prozora, rkt;*
16. *Banić Mate, sin Ivana i Marije Sumajstorović, đak, 19 godina, iz Otočca, rkt.*

Razlozi:

U najslavnijim danima borbe naših naroda protiv porobljivača naše zemlje od fašističkog njemačkog okupatora, kada se nižu pobjede za pobjedom, kada su oslobođene čitave pokrajine, kada tisuće i tisuće novih boraca Hrvata i Srba stupa u redove NOB-a, obezglavljena ustaška zločinačka banda izvršila je podmukli zločinački napad na oslobođeni grad Otočac. Žrtve toga napada bili su 25 pripadnika NOP-a. Među ostalim, žrtve napada bili su i ranjeni borci NOV-a, koje su ustaše, uz pomoć bolničarki, časnih sestara, okrutnih zločinki, zaklali na bolesničkim posteljama. Time su ustaše svojim zločinima koje su izvršili protiv naroda pridodali još jedan novi, koji po divljaštvu i krvološtvu spada u dosad najteže zločine ustaških bandi.

Na osnovu provedene istrage utvrđeno je da su ustaški banditi već duže vremena spremali napad na Otočac, uz pomoć šake zločinaca, pojedinaca u okolici Otočca i u samome Otočcu. Bez te pomoći napad ne bi mogao biti izvršen. Napad je djelo kako samih naoružanih ustaških bandi, tako i njihovih pomagača u okolici i izvan Otočca. U okolici Otočca i u samom Otočcu od njegova oslobođenja jedna grupa pojedinaca okorjelih neprijatelja NOP-a ostala je i dalje vezana uz ustašku bandu i svim sredstvima pružala im pomoć i omogućila da nastave zločinačku protunarodnu rabotu. Ta pomoć vršena je na više načina: slanjem hrane u šumu, špijunažom u korist neprijatelja, širenjem neprijateljske propagande i agitacije. U toj grupi najteži i najpodmukliji zločinac bio je kapelan Ante Žilavec. Na osnovu iskaza Prpića Mate i priznanja samog okrivljenog Žilavca utvrđeno je da je okrivljeni Žilavec bio glavni organizator podmukle rabote protiv NOP-a. On je preko Mate Prpića održavao direktnu vezu s ustaškim banditima u šumi, davao im podatke o stanju u Otočcu, širio neprijateljsku propagandu, i na svakom koraku nastojao da poveže što više pojedinaca u neprijateljski tabor protiv NOB-a. U tu svrhu on je zloupotrebio svoj svećenički položaj. Iskorištavajući slobodu koju mu je dala narodnooslobodilačka vlast kao svećeniku, on je odlazio u sela i huškao protiv NOP-a. On je naročito jaku neprijateljsku aktivnost razvio u samom Otočcu, podmuklo rovario, agitirao i huškao na zločinačka djela protiv NOP-a. Tako se, među ostalim, povezao i s Verom Jezerinac. Okrivljenu Veru Jezerinac on je obavještavao o neprijateljskoj aktivnosti, odao joj svoju vezu s ustašama preko Prpića Mate i obavijestio je da se sprema napad na Otočac. Okrivljena Vera Jezerinac, iako je znala za zločinačku rabotu neprijatelja NOP-a, nije obavijestila nadležne vlasti. Naprotiv, ona je, održavajući stalne veze s okrivljenim Žilavcem, davala istome podršku, da nastavi svoju zločinačku rabotu, aktivno pomagala ustašku bandu u šumi, šaljući im hranu. Okrivljeni Žilavec svojom rabotom izvršio je niz zločinačkih djela protiv naroda, on je bio pomagač u umorstvu koje su izvršile ustaše na 25 pripadnika NOP-a. Krivnja okrivljene Jezerinac Vere leži u tome što, makar je znala da se sprema napad na Otočac, nije ništa poduzela da se spriječi taj zločin i što je aktivno pomagala ustaše hranom.

Okrivljeni Suknaić Šime uhvaćen je za vrijeme napada. On je pripadao ustaškoj bandi i izvršio s ostalima pokolj. Njegova krivnja utvrđena je njegovim priznanjem i hvatanjem na činu s oružjem u ruci.

Okrivljeni Samardžić Joso također je učestvovao u napadu na Otočac i ranije na Krasno. Njegova krivnja utvrđena je vlastitim priznanjem.

Okrivljeni Dasović Joso bio je ustaša i pripadao je gospićkom ustaškom garnizonu, a više puta učestvovao je u napadima protiv NOV-a.

Krivnja Prpića Mate utvrđena je njegovim priznanjem. Na osnovu njegovog priznanja i iskaza kapelana Žilavca utvrđeno je da je on podržavao stalnu vezu s ustaškim banditima u šumi i bio veza između ustaša i okrivljenog Žilavca.

U pogledu Pešuna Ede utvrđeno je, na osnovu priznanja ustaše Suknaić Šime, da je slao hranu ustašama u šumu i da je za vrijeme napada dočekao ustaše i pokazao im gdje se nalaze partizani u gradu Otočcu.

Krivnja Mate Devčića leži u tome što je od okrivljenog Pešuna nosio hranu ustašama u šumu, te je prilikom prenošenja zadnjeg paketa od 12 kg salame uhvaćen. Njegova krivnja utvrđena je iskazom ustaše Suknaić Šime.

Krivnja okrivljenog Bože Kneževića leži u tome što je prije napada dočekao ustaše u Donjem gradu i bio im vodič za vrijeme napada. Njegova krivnja utvrđena je iskazom ustaše Suknaić Šime.

Okrivljeni Matasić, Kranjčević i Pečelić učestvovali su u napadu vršeci pljačku. Tako su za vrijeme napada opljačkali razne vojničke stvari, koje su kasnije pronađene kod njih. Njihova krivnja utvrđena je njihovim priznanjem.

Okrivljene Francetić Katica i Božičević Zora vršile su špijunažu u korist ustaša, prenosile u Otočac ustaške letke i širile ih. Nadalje su održavale stalnu vezu s ustašama u šumi preko Ivana Božičevića i znale za napad na Otočac. Njihova krivnja utvrđena je priznanjem.

Okrivljena Franca Žubrinić održavala je vezu s ustašama u šumi i odala im dvojicu drugova partizana, Starca Božu i Matejčić Augusta, koje su ustaše uhvatili i na zvjerski način ubili. Njezina krivnja utvrđena je priznanjem.

Okrivljeni Banić Mate, đak iz Otočca, na vrlo je vješt i podmukao način radio protiv interesa NOP-a. On se uvukao u Omladinski dom i pod firmom kulturnog rada organizirao oko sebe jednu grupu mladeži, koja je, po njegovim uputama, širila neprijateljsku agitaciju. Nadalje, on je izvršio kvar na električnoj struji. Njegova krivnja utvrđena je dijelom na osnovu njegovog priznanja, a drugim dijelom na osnovu iskaza okrivljenog Žilavca, ustaše Suknaića i svjedoka Ive Nekića.

Iz svega gore izloženog proizlazi da se ovdje radi o izrazitim slugama i plaćenicima fašista-okupatora, koji izravno i preko ustaško-četničkih bandi svim sredstvima nastoje ugušiti oslobodilačku narodnu borbu i ostvariti vjekovni san: istrijebljenje našeg naroda.

Osuda je izvršena 20. IX. 1943.

Otočac, 19. IX. 43. Izvanredni vojni sud NOV Hrvatske

Najbolje je da svatko sam prosudi o činjenicama iz te presude, ali ipak treba upozoriti na neke od njih:

1. nije precizirano jesu li strijeljane ustaše bili zarobljenici, pa likvidirani;

2. nigdje nisu sačuvana *vlastita priznanja* okrivljenih, čak ni bilo koja riječ o njihovoj obrani;
3. svi su strijeljani po kratkom postupku, bez mogućnosti žalbe;
4. među strijeljanima nema ni spomena o časnim sestrama iz bolnice u Otočcu, iako im je pripisivan gotovo najteži zločin (antihumanizam);
5. nisu navedeni suci i branitelji, niti je presuda potpisana;
6. u presudi su iskazani svi elementi mržnje i odmazde.

Zločin četnika na Krčani

Pod tim naslovom je Josip Barković 1944. u listu *Novosti*³¹ objavio tekst koji počinje:

- *Mi smo već javili o strašnom zločinu, koji su 2. VI. 1944. izvršili četnički banditi nad 38 naših ranjenika. U tom gnusnom pokolju poginuo je i poznati liječnik-kirurg dr. Josip Kajfeš iz Zagreba. Donosimo prikaz tog zlikovačkog napada na krčansku bolnicu iz lista Narodnooslobodilačke fronte za Liku Putem bratstva br. 23.*

Dalje se, nakon toga uvoda, kaže:

- *Kada se je našim popaljenim ličkim selima raširila vijest: četnici su napali bolnicu na Krčani, u udbinskom kotaru, onda je svima sinula mozgom misao – eto, ovaj četnički zločin nadopunjuje ustaški pokolj naših ranjenika u bolnici u Otočcu 14. septembra 1943.*

Svježe su i još potpuno neosvećene rane, rane svirepog zločina, kada je po podovima i zidovima šikljala krv naših ranjenih boraca u partizanskoj bolnici Otočca.

Ni pohod koljača Delka Bogdanića s njegovim krvnicima, u septembru prošle godine, nismo i nećemo zaboraviti, dok traje vapaj osirotjele djece, obudovjelih žena i osamljenih majki. I svaki od onih, u mukama lipsavanja, morat će da se tada sjeti: za svaku kap prolivene krvi nemoćnog, ranjenog borca umire se i umirat će se prezrenom smrću običnih zločinaca, čija će tjelesa njihati vjetrovi, a prokleta tijela kljucati proždrljivi gavranovi.

Vidio sam u toj istoj otočačkoj bolnici ranjene ustaše, koje naši liječnici, prema svim međunarodnim zakonima, liječe, a tek onda, tako izliječeni, dolaze pred vojne ili narodne sudove, da im se sudi prema njihovim djelima.

To je zakon svuda gdje je stupila partizanska noga i oslobodila područja naše zemlje.

³¹ *Novosti*, izdaje uredništvo tiskare *Naprijed*, br. 7, od 28. lipnja 1944., str. 2. Vidi u Hrvatskome povijesnom muzeju u Zagrebu, inv. br. 2950/2.

A fašistička zvjerađ, tučena na sve strane i na svakom mjestu od naših hrabrih boraca – ne juriša na njih, na borce, požarom mržnje nadahnute, već juriša na bolnice.

Možda nijedan izvršen zločin u Lici nije izazvao takvo ogorčenje kod srpskog i hrvatskog naroda, kao umorstvo ranjenika na Krčani.

Majke su ridale, starice su lomile staračke ruke, omladina je stegla svoja srca...

Barkovićev zaključak:

- Dvanaesti je čas za slijepce; kome će se moći oprostiti, tko se još vezuje uz ovakve užasne zločince?

Narod jednodušno kaže: Tražimo svirepu kaznu za zločince, praštanja nema ni jednome!

Današnji zaključak o tome mogao bi glasiti: toliko je, s obje strane, raspirivana vatra mržnje da su u njoj gorjeli i ranjeni i bolesni.

Bolnice i liječnici

U Hrvatskome povijesnom muzeju u Zagrebu, zahvaljujući Luciji Baradi Benyovskey, pohranjen je i rukopis (pisaćim strojem, 20 stranica) u kojem su kronološki (od 1941. do 1945.) prikazane partizanske bolnice na Baniji, Kordunu, u Lici, Gorskom kotaru, Dalmaciji, Slavoniji i na Žumberku, s osnovnim bitnim podacima o svakoj bolnici u određenoj godini. Za ovaj tekst korišteni su podatci za Liku iz rujna 1943. Sve što je tu o Otočcu, glasi:

- LIKA, 13. IX. (1943.): Noću između 13. i 14. IX. 1943. ustaše su napale bolnicu u oslobođenom Otočcu i ubili 16 teških ranjenika. Tom prilikom je poginuo i dr. Mirko Tomičić...

LIKA, XI.: Ponovo je otpočeo rad bolnice u Otočcu (bolnicu su noću 13/14. IX. 1943. napale ustaše i tada je prestala s radom. Za upravnika novootvorene bolnice određen je dr. Julius Dezider.

U 1944. godini također su neki zanimljivi podatci, osobito o stradanju partizanskih ranjenika u Krčani:

- LIKA, V/1944.: U selu Krčani bili su smješteni ranjenici u privremeno obrazovanoj bolnici (za vrijeme VII. neprijateljske ofenzive).

LIKA, 2. VI. (1944.): Veća grupa ranjenika iz bolnice u Lici zaustavila se u selu Krčane i smjestila se u privremenu bolnicu. Ovdje su očekivali da naše jedinice odbace neprijatelja prema Drvaru ili Dalmaciji, kako bi nastavili dalji pokret radi evakuacije u bolnice u Italiji. Četnici su iskoristili nedovoljno osiguranje i napali bolnicu. Tom prilikom pobijeno je njih 34 ranjenika i osoblja, a osam smrtno ranjeno. Među poginulima bili su i dr. Joža Kajfeš i Talijan dr. Suppa, a dr. Finderle bio je ranjen.

Uz te tekstove (činjenice) neizostavno pripada i tekst dr. Š. Novosela, zamjenika ministra-predsjednika Savjeta za narodno zdravlje i socijalnu politiku NR Hrvatske u 1951. godini, objavljen pod naslovom *Liječnici iz Hrvatske u Narodnooslobodilačkoj borbi*.³²

U njemu je, među ostalim, potvrđeno da je dr. Tomičić poginuo 1943. kod *napadaja na Otočac*, ali dr. Finderle, koji je bio ranjen u Krčani, uopće nije na popisu, već se spominje dr. Fridlender, zubar u Slavoniji, koji je *odveden u logor i ubijen*.

Dr. Josip Kajfeš, rodom iz Delnica, službovao je i u Senju, a 1943. otišao je sa suprugom na oslobođeni teritorij, odanle u drežničku bolnicu, pa u otočku, zatim u onu na koreničkom području (gdje je dobio pjegavac), pa u velebitske špilje, gdje je također bilo ranjenika i bolesnika. Napokon je otišao u Krčanu u udbinskom kotaru, odakle je iz operacijske prostorije pokušao pobjeći četnicima, ali je na jednoj čistini (brisanom prostoru) bio pogođen u kralješnicu i glavu. Ubrzo je i njegova supruga, na povratku iz Barija, poginula u avionskoj nesreći.

Ustaški upad i pokolj

Književnik Josip Barković, sudionik i svjedok događaja, prisjetio se Otočca i Prvog zasjedanja ZAVNOH-a još jednom, 1973. – jubilarne godine,³³ ističući o ranjenicima i bolesnicima:

- Jedan detalj iz tih dana osobito je karakterističan. Negdje krajem ljeta naše vojne vlasti počele su okupljati sve savezničke pilote, koji su pali na teritoriju Slovenije i Hrvatske u Otočac. Oni će se avionima transportirati u Italiju s Krbavskog polja. Kad su se svi okupili, a bilo ih je kojih pedesetak iz Engleske, Sjedinjenih Država Amerike, Kanade, Novog Zelanda i svih mogućih drugih dominiona Velike Britanije, priredili smo njima u čast posebnu oproštajnu priredbu s plesom. Raspoloženje je bilo fantastično...

Bližila se jesen. Tu divnu atmosferu pokvario je jedan strašan zločin. Ustaše iz Gospića, predvođeni zloglasnim Delkom Bogdanićem, provalili su 10. rujna četrdeset i treće u Otočac i počinili strašne zločine. Zahvaljujući tome što je glavnina naših snaga pošla u Senj, u Hrvatsko primorje, da razoruža i prihvati oružje i opremu, jer je dan prije toga kapitulirala Italija, a zahvaljujući i našoj nebudnosti, ustaše nisu imale suviše težak posao. Dok su partizani organizirali otpor, oni su u civilnoj bolnici na najstrašnji način masakrirali dvadeset i dvojicu partizanskih boraca. U gradu su također ubili nekoliko naših drugova...

³² Vidi *Liječnički vjesnik*, LXXIII, 8-9, Zagreb, kolovoz-rujan 1951, 161-166.

³³ Vidi: *Vjesnik*, 10. VI. 1973. – 13. VI. 1973. – *Jubileji: Otočac 1943. godine*; osobito broj od 13. VI.

U tekstovima o Otočcu, u kojem se od travnja 1943. (ulaska partizana u grad) do siječnja 1944. (povlačenja partizana iz grada) odigrala jedna od najznačajnijih epizoda NOR-a u Hrvatskoj, ali i *epizoda* s nepodudarnim opisima sudbine ranjenika i bolesnika u tamošnjoj bolnici (od njih 16, 22, 24, 25 i 150), uočava se nedostatak činjenica i propagandni cilj jedne dehumanizacije, o čemu svjedoče mnogi primjeri.

O ranjenicima ni slova

U zborniku dokumenata 1943. pod naslovom *Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske*, dakle o ZAVNOH-u,³⁴ u kojem su i dokumenti ili tekstovi što su ih potpisali Vlatka Babić i Stanko Opačić (*o postupku NOO-a u slučaju neprijateljskog upada na oslobođeni teritorij*), Šime Balen (*o značenju i potrebi propagandnog rada*), Propagandni odjel ZAVNOH-a (*o novim uputama o organizaciji propagandne službe*), Zdravstveni odjel Izvršnog odbora ZAVNOH-a (poziv liječnicima, stomatolozima, ljekarnicima i medicinarima da nađu svoje mjesto u službi naroda), Vladimir (prezime nečitljivo, *o evakuaciji Židova iz konclogora na Rabu*), dr. Niktopolion Černozubov (*o radu Zdravstvenog odjela Izvršnog odbora ZAVNOH-a za ožujak-studen 1943.*) i drugi, nema ni slova o rujanskom (1943.) masakru ranjenika i bolesnika u otočkoj bolnici.

O tome ni Jakov Blažević nije progovorio u svojoj čuvenoj knjizi *Tražio sam crvenu nit*.

U zborniku *Saopćenja, Iz povijesti jugoslavenskog partizanskog saniteta*,³⁵ u kojem je i tekst dr. Ivana Kralja, general-potpukovnika u mirovini, o *Razvoju zdravstvene službe u NOV-u i na slobodnim teritorijima Hrvatske za vrijeme NOR-a 1941.-1945.*, čak na 45 stranica, nije dr. Kralj rekao ni slova o rujanskom (1943.) masakru ranjenika i bolesnika u otočkoj bolnici.

Tek se na to može odnositi nekoliko redaka:

- *Pokolji partizanskih ranjenika što su ih činili Nijemci, ustaše i četnici nisu bili izuzetna pojava. Napadnut je i uništen veći broj bolnica i pobijeno više desetina ranjenika i bolničkog osoblja, među njima i dr. Josip Kajfeš, dr. Mirko Tomičić i drugi. Ta zbivanja i te drame bile su dio svakodnevnog života i obilježje prilika u kojima se partizanski sanitet stalno nalazio i radio...*³⁶

³⁴ Zbornik o ZAVNOH-u 1943., koji je 1964. objavljen u Zagrebu, uredili su Leo Kobsa, Vera Lukatela, Hodimir Sirotković, Dragutin Šćukanec i Franjo Tuđman, a objavio ga je Institut za historiju radničkog pokreta.

³⁵ Zbornik *Saopćenja*, XXVI., sv. 23, br. 1, godina 1980.

³⁶ Zbornik *Saopćenja*, o. c., str. 42.

U *Vojnoj enciklopediji*,³⁷ kad je riječ o Otočcu u NOR-u, jednome od najznačajnijih političkih i vojnih centara Hrvatske od travnja 1943. do siječnja 1944., navedeno je tek ovo:

- *Noću 13/14. IX. 1943. u Otočac je iznenada upao jedan kombinovani bataljon ustaša iz Gospića, likvidirao oko 150 ljudi i uništio veću količinu opreme i materijala, a potom napustio mjesto...*

Odnosi li se tih 150 ljudi na sve ubijene: koliko je među njima ubijenih u bolnici, a koliko na ulicama i trgovima?

Na to pitanje ne odgovara ni *Enciklopedija Leksikografskog zavoda*,³⁸ a ne odgovaraju ni desetine pregledanih tekstova o događajima 1943. u Lici.

Kad je Muzej revolucije naroda Hrvatske u Zagrebu priredio izložbu pod naslovom *Sanitet u NOB-i na teritoriju Hrvatske*, u kojoj je Lucija Barada Benyovsky pokazala iznimnu sposobnost u prikupljanju fotografija i dokumenata o početku i razvoju sanitetske službe prije i za vrijeme okupacije, o sanitetu u narodnom ustanku, o radu i životu u vojno-partizanskim bolnicama, organizaciji sanitetske službe na oslobođenom teritoriju, stradanju ranjenika i bolesnika u neprijateljskim ofenzivama i o organizaciji i radu sanitetske službe u završnim operacijama za oslobođenje zemlje, ni u tekstu ni u slici nije spomenut – pokolj u otočkoj bolnici.

Začuduje i to da je na toj zgradi u Otočcu podignuta spomen-ploča masakriranim ranjenicima i bolesnicima, žrtvama jednoga, kako se kaže, od najnehumanijih ratnih događaja u svjetskoj povijesti, ali bez njihovih imena i prezimena, niti tih imena i prezimena ima u pregledanim knjigama, zbornicima i izdvojenim raspravama ili studijama.

Tek bi se, zasad (do novog istraživanja i nove spoznaje), moglo govoriti jedino o trojici ubijenih u Otočcu 13. na 14. rujna 1943. Evo kako su identificirani:

- *Mirko Tomičić (Dane), rođen 1911. u Pakracu, Hrvat: poginuo 1943. u Otočcu.*

Nije precizirano je li se to dogodilo prije ili nakon upada onoga (ne samo ustaškog!) bataljuna u Otočac, je li poginuo u uličnim borbama, strijeljan na nekome gradskom trgu ili u dvorištu, ili je masakriran u bolnici.

- *Petar Barač (Mićin), partizan, Srbin, rođen 1923., seljak iz Podcetina, općina Cetingrad, koji je bio zapovjednik voda 3. brigade Osme divizije NOV, ubijen je od oružanih snaga NDH; izvor: zbornik Slunj 1988.*³⁹

³⁷ *Vojna enciklopedija*, 6, Beograd 1964.

³⁸ *Enciklopedija Leksikografskog zavoda*, 5, Zagreb 1961.

³⁹ *Zbornik Kotar Slunj i kotar Veljun u NOR-u i socijalističkoj izgradnji*, Historijski arhiv Karlovac, Karlovac 1988, 926.

Nije precizirano gdje je ubijen (u kojem mjestu), zatim da li u borbama za Otočac ili u bolnici kao ranjenik, odnosno bolesnik.

*Mile Rebić (Đurin), partizan, Srbin, rođen 1920. u Gornjem Primišlju, općina Slunj, s prebivalištem u Kuku, općina Cetingrad, borac III. brigade Osme divizije: zaklale ga ustaše na liječenju u bolnici u Otočcu 14. rujna 1943.*⁴⁰

Tko god zna bilo koju pojedinost o dramatičnoj noći 1943. u otočkoj bolnici, trebao bi je obznaniti u interesu povijesne istine, jer je istraživačima sličnih događaja teško otkriti ono što nije zabilježeno ili je ostalo u lokalnim razmjerima, što je, umjesto istine, propagandno preuveličavano, pisano emotivno, neusklađeno ili neprovjereno. I masakrirani ranjenici i bolesnici, makar bio i samo jedan, zaslužuju drukčiji tretman od dosadašnjega, jer je i jedno ubojstvo – zločin.

Časne sestre u "Krvavoj noći"

I posljednje na što je potrebno upozoriti: razni autori spominjali su časne sestre koje su u otočkoj bolnici 1943. prisno dočekale (*sa čašicom*) ustaše i zatim *prstom upirale* u ranjene i bolesne partizane na bolesničkim krevetima,⁴¹ čime su izazvale ogorčenje stanovnika u Otočcu i okolici.⁴²

One su, dakle, odmah, nakon iscrpne istrage, teško optužene, a to im se dogodilo i poslije rata (kad su, navodno, prikupljeni novi dokazi i kad su ih teretile neke osobe koje su se u trenutku zločina zatekle u gradu ili u bolnici). Tako ih je 23. srpnja 1945. teretio i Dane Naprta, zemljoradnik iz sela Poduma kraj Otočca.

Provincijalna glavarica samostana sestara milosrdnica u zagrebačkoj Frankopanskoj ulici, odgovarajući na dopis Krivičnog odjeljenja Javnog tužioca Hrvatske od 6. srpnja 1945. (br. Kr 13/45), tvrdila je u odgovoru od 7. srpnja 1945. (br. 157-1945.) da su one noći, kao i prije, u otočkoj bolnici radile sljedeće časne sestre: Verena Fostacz-Jadviga iz Bachorsa, okrug Brzozow, Galicija, zavičajna u općini Brodski Stupnik, kotar Brod; Eutihija Novak-Franciska iz Selske Gore u općini Mirna, kotar Novo Mesto (Slovenija); Žarka Ivasić-Julijana iz Krašića, kotar Jastrebarsko; Hubertina Džimbeg-Danica iz Otoka u sinjskom kotaru; Celestina Radošević-Luca iz sela Čuntića, općina

⁴⁰ Izvor: zbornik *Kotar Slunj i kotar Veljun u NOR-u i socijalističkoj izgradnji*, 923.

⁴¹ Vidjeti, primjerice, *Vjesnik* od 17. siječnja 1988., tekst: *Krvava noć u Otočcu*.

⁴² Vid. ovdje zapis dr. Zlatana Sremca pod naslovom *Vidio sam poubijane drugove*, te presudu Izvanrednog vojnog suda šesnaestorici građana Otočca i okolice, pod naslovom *Strijeljanje šesnaest građana*.

Kraljičani, nedaleko od Gline, a dužnost upravitelja bolnice da je obavljao dr. Frane Polaček.⁴³

O svakoj od tih sestara glavarica samostana je još navela:

- *Sestra Jadviga nalazi se u Požegi, u službi bolničarke. Od studenoga 1944. do veljače 1945. bila je u istom svojstvu u službi oslobodilačke vojske kod Orahovice, kamo je na poziv partizana dobrovoljno sama pošla. U Otočcu je, u svojstvu bolničarke instrumentarke i starješice sestara, službovala od 14. svibnja 1936. do 14. rujna 1943.*

Sestra Franciska radila je u Otočcu kao bolnička kuharica od 7. listopada 1941. do 14. rujna 1943. Od 27. rujna 1943. bila je namještena u svojstvu kuharice u Osijeku, u bolnici, gdje je za bombardiranja dne 14. lipnja 1944. nastradala i isti dan umrla.

Sestra Julijana nalazi se u Osijeku, u bolnici, kao bolničarka. U Otočcu je službovala od 28. kolovoza 1940. do 14. rujna 1943. kao bolničarka.

Sestra Danica u početku lipnja 1945. zatražila je da pohodi svoju bolesnu majku, što joj je bilo dozvoljeno, te je između 11. i 14. lipnja otišla s kolonom u Dalmaciju. Od 27. listopada 1943. do polaska u Dalmaciju bila je namještena u svojstvu bolničarke u Vrapču, bolnica. U Otočcu je radila od 8. svibnja 1941. do 14. rujna 1943. godine.

Sestra Luca: sadašnje boravište nepoznato, jer je dne 17. listopada 1943. potajno i svojevoljno ostavila Družbu i otišla u svijet. U Otočcu je službovala od 27. kolovoza 1942. do 14. rujna 1943. godine.

Provincijalna glavarica

S. Benjamina Kuntić

Glavarica samostana, eto, priznala je da su one napustile bolnicu u Otočcu 14. rujna 1943. (ne i zašto!), ali i da su neke od njih nekažnjeno radile u partizanskim i ostalim bolnicama u Hrvatskoj sve do 1945., ili su 1945. putovale u Dalmaciju (do Splita) s partizanskom kolonom.

*

* *

Na temelju svega opisanog o toj bolničko-ratnoj epizodi iz dramatične povijesti na ličkim prostorima može se zaključiti da povijest (javnost) tek očekuje hoće li tkogod uspjeti identificirati masakrirane ranjenike i bolesnike, odnosno odgovoriti na pitanje zašto još, ni nakon pola stoljeća, oni nemaju

⁴³ U popisu liječnika iz Hrvatske u NOB-u što ga je dr. Š. Novosel 1951. objavio u *Liječničkom vjesniku* (str. 161-166) ne spominje se dr. F. Polaček.

imena i prezimena, jesu li doista postojali ili su bili toliko povijesno beznačajni da ih kontinuirano spominju jedino u propagandno-emosivnim frazama iz nepreciznih novinsko-memoarsko-zborničkih tekstova.

Prigodni referati, više obojeni memoarski (ili artistički) nego znanstveno, često ne otkrivaju provjerena, dokazana, nego osobna viđenja, one *činjenice* koje su odgovarale prigodi.

Prigodi, dakako, odgovaraju i tekstovi u kojima su prisutni netolerancija i mržnja, a povijest nije znanost o tome, nego o općim interesima (pozitivnim i negativnim), o stvarnosti kakvu su proživjeli pojedinci, plemena, narodi i čovječanstvo, to je ukupnost provjerenog, posvjedočenog, potvrđenog.

Može li se, onda, napokon znati istina o *masakru* bezimernih u otočkoj bolnici, o onih šesnaest građana *strijeljanih za odmazdu* i o *(ne)humanom* činu pet časnih sestara-bolničarki, jer oni su dio hrvatske značajne povijesti: zasad ta istina nije javna, već više tajanstvena.

Napomena:

S obzirom da je autor iznenada preminuo, te nije uspio prihvatiti primjedbe recenzenata, Uredništvo Senjskog zbornika odlučilo je u znak poštovanja i zahvalnosti za dosadašnju suradnju članak objaviti u izvornom obliku zajedno s recenzijama.

Recenzija dr. Mihaela Sobolevskog

Danas u hrvatskoj historiografiji ne postoji niti jedan povijesni problem, a da se o njemu ne može pisati ili pak kritički raspravljati, pa tako isto i o događajima u rujnu 1943. godine u Otočcu. Ovaj problem u dosadašnjoj historiografiji nije posebno razmatran. U ovom radu dobili smo po prvi put u hrvatskoj historiografiji članak o ovom važnom događaju koji pokušava sintetizirati autoru dostupne radove o ustaškom napadu 13./14. rujna 1943. godine na grad i bolnicu Otočac, koja je bila pod nadzorom partizanskog pokreta, i pri tome počinjenim ustaškim zločinima, napose u otočkoj bolnici, nad ranjenicima. Autor s pravom konstatira, iznoseći prethodno povijesna vrela i drugo gradivo, da u iznošenju činjenica i njihovu objašnjenju postoje mnogobrojne nelogičnosti i različitosti. U ovom članku autor nam ne otkriva novi opseg istraženih činjenica, već pomno bilježi dosadašnje publicirane izvore i publicističke napise, ističući da hrvatskoj historiografske predstoje naponi, da istraži do kraja povijesnu zbilju ove problematike. Nadalje, da utvrdi stvarne ljudske gubitke prigodom ustaškog napada na Otočac 13./14. rujna

1943., a posebno na gradsku bolnicu u Otočcu i tom prigodom o broju ubijenih partizanskih ranjenika i načinu na koji su ustaše doznale da se radi o partizanskim ranjenicima. Zapravo, autor svojim istraživanjima publicirane arhivske građe, objavljenim i neobjavljenim sjećanjima, te objavljenim publicističkim radovima, s pravom utvrđuje da je to nerazriješeni historiografski problem i apelira na njegovo istraživačko cjelovito i kritičko definiranje. To tim prije, što su posljedice ovog čina bile vrlo velike, kako u osudi na smrt većeg broja osoba u 1943. godini, tako isto i na poslijeratno suđenje časnim sestrama – bolničarkama u Gradskoj bolnici u Otočcu u rujnu 1943. godine. Ovaj članak otvorio je ozbiljne historiografske probleme, a takvih i sličnih ima mnogo iz razdoblja Drugoga svjetskog rata u povijesti Hrvatske, te ovaj članak može biti iznimno poticajan u daljnjem istraživanju ove i slične problematike. Autoru u dodatnom prilogu dostavljam nekoliko konkretnih činjenica i primjedbi, što samo može biti od koristi za kvalitetu ovog rada.

U svezi s recenzijom rada dr. sc. Josipa Grbelja slobodan sam posebno istaknuti i sljedeće činjenice:

1. Ima još napisa koji dotiču problematiku događanja u Otočcu u rujnu 1943. godine. Tako npr. Glasilo *Naprijed*, organ KP Hrvatske u svom broju 23 od 22. rujna 1943. donosi članak "Otočački zločin" u kojem se ističe da je ustaški krstareći odred u noći između 13. i 14. rujna 1943. g. napao nezaštićeno mjesto i na najzvjerskiji način (koljući) ubio 27 osoba, a među njima u samoj bolnici 9 ranjenika. Sasvim je sigurno da bi trebalo konzultirati ovaj članak, a autor ga može pronaći u knjizi *Dokumenti historije Komunističke partije Hrvatske*, Naprijed 1943, Zagreb, 1951, 307-308.

2. U knjizi Milana Bukvića *Otočac i Brinje u NOB 1941-1945* (Otočac, 1971) na str. 340 piše da je u Otočcu 13./14. rujna 1943. poklano 27 ljudi, a među njima i devet ranjenika.

3. U knjizi Duška Vojvodića *Partizanski kazališni dnevnik*, Zagreb, 1987, na str. 43-44 ima nekih činjenica iz Otočca i onodobne tragedije.

4. Kada je riječ o Obavijesti izvanrednog vojnog suda NOV-a Hrvatske od 19. rujna 1943. g. (str. 13 do 16) takva obavijest sačuvana je i u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, ali nema podataka, barem ih nisam pronašao, da se mogu rekonstruirati imena sudskog vijeća, vođenja zapisnika, izjave svjedoka i sl. Riječ je o prijekom sudu, a bez obzira na to koja ih je strana u ratu koristila, te elemente ne ćemo moći pronaći. Ratno vojno sudstvo temeljilo se je na labavim pravnim normama, te se od njega ne može očekivati pravda i pravednost, ne samo u ovom slučaju već i u mnogim drugima o kojima se je pisalo ili uopće nije pisalo. Ukratko, radilo se je na brzini i s jasnom političkom porukom.

5. U kojoj su mjeri sudjelovale časne sestre u otočkoj bolnici u zločinu ili pak nisu sudjelovale, tek bi trebalo istražiti. Autor na str. 22 navodi imena pet časnih sestara, ali dalje ne navodi da se je njima sudilo 1946. g. i da je s tim u svezi donio presudu Okružni narodni sud u Gospiću (br. K. 30/1946.- 9. od 7. II. 1946. Je li ta presuda u cijelosti sačuvana, treba vidjeti, možda u Državnom arhivu u Gospiću, ali ja sada raspolazem informacijom da je jedan ulomak iz te presude objavljen u knjizi *Dokumenti o protunarodnom radu i zločinima jednog dijela katoličkog klera*, Zagreb, 1946, 179-180.

6. Dakako da je vrlo značajno kad se radi o ljudskim gubitcima, a zbog njih i vrši kvalifikacija smrti (zločini) i vrše sudski procesi nad osobama za koje se okrivljuju da su ih počinili, tada je iznimno važno da se stradale osobe identificiraju imenom i prezimenom. To u ovom slučaju nije učinjeno u potpunoj mjeri, te bi i u tom pravcu trebali usmjeriti istraživanje. Pri tome treba vidjeti da li je sačuvana arhivska ratna građa otočke bolnice, Knjige mrtvih i sl. To su dugotrajna istraživanja, pa ih svi oni koji se bave publicistikom, u velikom krugu izbjegavaju.

8. Postoji i fotografija sa pogreba ubijenih partizana u Otočcu. Pogreb je obavio župnik Grga Starčević. Vidi o tome knjigu Ćirila Petešića *Katoličko svećenstvo u NOB-u 1941.-1945.*, Zagreb, 1982, slika nakon strane 276.

Nadam se da će ove primjedbe pomoći autoru pa bi bilo dobro da od njih nešto i iskoristi.

Dr. sc. Zdravko Dizdar
Uredništvu Senjskog zbornika
Dopuna recenzije – mišljenja o radu
Dr. sc. Josip Grbelja:

"Rujan 1943. u Otočcu – istina o bolnici i ranjenicima", *Senjski zbornik* 2005.

Naslov: Bilo bi bolje reći – prilog istini, ovako je možda malo pretjerano jer se ipak konačna istina nije saznala.

Sadržaj: Tekst je napisan jasno i logično i nema nepotrebnih ponavljanja. Nema ni pogriješaka u obradi podataka, a korištena je i uobičajena stručna terminologija. No autor nije do kraja upotrijebio istraživačku metodu jer nije pogledao postojeća izvješća rukovodstva KPH, te predlažem da se u tom pravcu tekst dopuni.

Naime sačuvano je Izvješće Kotarskog komiteta KPH Otočac od 14. IX 1943. (HDA, KP-235/535). Prema njemu ustaški trup koji je osnovan u Gospiću, pod vodstvom ustaškog bojnika Delka Bogdanovića upao je noću

13/14. IX 1943. u Otočac. Tada su ubili 6 stražara partizanske Komande mjesta Otočac, jednog muzičara, a u bolnici je poklano 10 ranjenih i bolesnih partizana. Uništali su i veću količinu ratnog materijala, tek dopremljenog iz Senja i zaplijenjenog nakon kapitulacije Italije. Komanda mjesta Otočac poduzela je širu akciju u otkrivanju jataka koji su ustaškom trupu pomogli u akciji te je u Otočcu uhitila 114 osoba, od kojih 16 strijeljala, 24 pustila, a ostale kaznila zatvorom. Za ranije časne sestre se navodi da su prokazale partizane, te da su se poslije izvršene akcije povukle s ustašama. (Ovo sam napisao prema svojoj ranijoj zabilješci/registru, te autor treba pogledati originalni izvještaj i iz njega navesti ili citirati zanimljive dijelove vezane za temu.) U *Hronologiji oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941.-1945.*, Vojnoistorijskog instituta Beograd, 1964, na str. 550 piše: "13/14. septembra - U nezaštićeni Otočac iznenada upale ustaše iz Gospića i na zverski način poklale 27 ljudi, među kojima 9 ranjenika u partizanskoj bolnici".

Upozorio bih na *Zbornik dokumenata i podataka sanitetske službe u NOR-u jugoslavenskih naroda*, knj. 3. Sanitetska služba Glavnog štaba Hrvatske i X korpusa NOVJ od 1942. do 1945. g., Beograd, 1967, za početak rujna 1943. navodi se kako je bolnica u Otočcu civilna i šef Sanitetske službe GŠH dr. Božović traži od GŠH da bi je trebalo pretvoriti u vojnu (prema izvješću dr. Franca Klajnhapela, kirurga, osoblje se ne može sada iskoristiti jer liječnik bolnice obavlja privatnu praksu (liječnik dr. Polaček, stručni kirurg) iz Zbornika 6. Sanitetska služba IV i XI korpusa NOVJ od 1942. do 1945. g. Bgd., 1967. ima jedan dok.: Brojno stanje ranjenika u bolnicama I hrvatskog korpusa u toku 1943. g. Izvod iz "Knjige gubitaka ranjenih Štaba I hrvatskog korpusa NOV i POJ" (str. 101-104). Tu su navedeni i oni u bolnici u Otočcu (VI. divizija 13, VIII. divizija 16, XII. divizija 62 ranjenika), ali se ne navodi datum kada su u njoj bili, a iz teksta proizlazi, najvjerojatnije nakon ustaškog napada.

Možda se s vremenom pronađu zapisnici sa saslušanja, izvješća partizanske obavještajne službe (Stevini), ustaška izvješća i sl. Rad pokazuje kako je ovo jedna u nizu otvorenih tema koja čeka istraživače da je zaokruže svojim istraživanjima. Svaki pomak i novi podatak, te rad, kao ovaj, dobro je došao i može poslužiti kao poticaj da netko dalje nastavi. Zato smatram da se ovaj rad može i treba u cijelosti, uz navedene dopune objaviti.

Kolega dr. Josip Grbelja, može mi se uvijek kao i do sada obratiti za eventualna pojašnjenja i slično u svezi s ovim radom

Sa osobitim poštovanjem!

Zagreb, 18. III. 2005.
dr. Zdravko Dizdar

SEPTEMBER 1943 IN OTOČAC – THE TRUTH ABOUT HOSPITAL AND WOUNDED

Summary

If we take into consideration everything written about this hospital/war episode in the dramatic historic events of the Lika region, it could be concluded that (public) history is still waiting for somebody who will identify the massacred wounded and ill people and give an answer to the question why, even after half a century, they have been unknown to us and did they really exist or they were so insignificant in history to be continuously mentioned only in propaganda – emotional phrases in superficial newspapers articles.

Occasional publications which contain memorable (or artistic) notes rather than scientific, often do not inspire trust and evidence. Only personal perceptions and the *facts* which suit the occasion are given.

Occasional texts contain intolerance and hatred - history is not science of this. History has to serve general purposes (positive or negative) about the reality lived by some persons, tribes, people and humankind and everything which is proven, witnessed and confirmed.

Can the truth, in anyway, finally be known about the *massacre* of those unknowns in the Otočac Hospital and those 16 murdered citizens, who were killed in retaliation and the (non) human act of five nuns-nurses because they are also a part of Croatian history? At the moment this truth is not public. It is rather secret.

SEPTEMBER 1943 IN OTOČAC

DIE WAHRHEIT ÜBER DAS KRANKENHAUS UND DIE VERWUNDETEN IN OTOČAC

Zusammenfassung

Der Autor analysiert das Thema der Plünderung und des Massakers der partisanischen Verwundeten nachts 13./14. September 1943, eines der unangenehmsten Rätsel des Kriegs 1941-1945 auf dem Gebiet von der Lika. Der Autor des Artikels stellt fest, dass viele der veröffentlichten Texte unvollkommene, unausgeglichene, kontroverse und falsche Daten enthalten zu dieser nicht nur historischen sondern auch humanistischen, gerichtlichen und ethischen Frage. Es ist nämlich möglich zu beweisen, dass die "blutige Nacht" in Otočac, wie sie einige Schriftsteller genant haben, ausgenutzt wurde um die Anklagen gegen das Ustascha- und Landwehrebataillon zu rechtfertigen. Dieses Bataillon wurde angeklagt, dass es sich gegen die zwischenvölkischen Kriegsgesetze versündigte und in dieser Nacht 16 Bewohner von Otočac tötete, weil sie angeblich geholfen hatten die verwundeten Partisanen im Krankenhaus Otočac zu liquidieren.

Dieses Thema ist sehr empfindlich, und darum dauerte die Untersuchung sehr lange. Am Ende folgert der Autor, dass in der Literatur zu diesem Thema viele Daten historisch unhaltbar, übertreibend und tendenziös seien.